

ט. אין מתקנים את השפור ואין מחדדים אותו. (ולרבי יהודה מותר לתקן מכשירי אוכל נפש, אלא אם כן נרצם מאתמול, שהיה יכול לתקן מערב יו"ט. רש"י, כדלעיל כח).

י. מפצעים את האגוז במטלית ואין חוששין שמא תיקרע (שאפילו נקרעת אין זה קורע על מנת לתפור. רש"י. אולי י"ל [ליישב קושי רעק"א] שכוונתו אפילו באופן שנקרעת ודאי, ולשיטתו הולך שפס"ר בדרבנן מותר).

עא. כיצד מזמין אדם מערב שבת פירות המוקצים לייבוש?

פירות העומדים ליבוש שראויים ואינם ראויים, צריכים הזמנה מערב שבת, והזמנה מועלת להם [משא"כ פירות הראויים לגמרי כגון שיבשו כבר – אינם צריכים הזמנה, ושאינם ראויים לאכילה בין השמשות – אין מועלת להם הזמנה כדלעיל כו: וע' בשפת אמת]; –

כיצד מזמין? רבי אליעזר אומר: עומד אדם על המוקצה (= אותם פירות העומדים לעשותם קציעות) ערב שבת ואומר מכאן אני אוכל למחר. וחכמים אומרים: עד שירשום (= יסמן) ויאמר מכאן ועד כאן. אם היו הפירות חייבים במעשר ועדיין לא נתעשרו – אסורים משום טבל, וכדלהלן. אבל משום מוקצה מותרים לכשעבר אדם ותיקנם, שהטבל מוכן אצל שבת.

א. מבואר מדברי התוס' (עפ"י הירושלמי) שזה שצריך לחכמים הזמנה מבוררת [ועל ידי מעשה דוקא. עפ"י מאירי, רש"ל, מג"א והגר"ז תצה], דוקא בכגון דידן שדחאם בידים, ולא בכגון יונים שבשובך. ומאידך גיסא יתכן שמודה רבי אליעזר בבעלי חיים שצריך הזמנה מבוררת, כדברי בית שמאי בשובך יונים.

ב. עבר ותיקן את הטבל במזיד – דעת התוס' ועוד פוסקים שהפירות מותרים באכילה אם אין לו פירות אחרים. ויש חולקים (ע' לעיל יז ובתוס' שבת מג. וע' חדושי הגר"ר בנגיס ח"ב כד, ה; מנחת שלמה ח"א סב, ח).

דפים לד – לה

עב. אלו דברים הוזכרו בסוגיא שקובעים למעשר, קודם גמר מלאכה או לאחריה?

בסוגיא מוזכרים כמה דברים הקובעים למעשר, שעל ידיהם נאסרים הפירות באכילת עראי, גם אם לא ראו פני הבית (רש"י ותוס'). יש מהחכמים הסוברים שקובעים רק לאחר גמר מלאכת הפירות, ויש אומרים אף קודם לכן [כגון תאנים שהניחן בשדה ליבש ועדיין לא נעשו קציעות, או אשכול ענבים העומד לייין], וכפי שיפורט; –

השבת קובעת למעשר. רבא שאל לרב נחמן האם השבת קובעת פירות שלא נגמרה מלאכתן, והשיבו: לימוד ערוך הוא בידינו שהשבת קובעת בין בדבר שנגמרה מלאכתו ובין בדבר שלא נגמרה מלאכתו (וקראת לשבת ענג – כל אכילת שבת נקראת עונג ונחשבת כקבע). וכן מסר רבי יהודה מהלל, שהמעמר פירות ממקום למקום לקצות (= ליבש, לעשותם קציעות) וקדש עליהם היום – אסורים. אבל רבי יוחנן פסק [כשאר בני דורו של הלל החלוקים עליו. ערש"י] שאין השבת קובעת אלא בדבר שנגמרה מלאכתו. מדברי רבי אליעזר במשנה הוכיחו שהשבת קובעת אפילו קודם גמר מלאכה, אך יש חילוק בדבר; אם ייחדם לאכלם בשבת, נקבעו הפירות לעולם ואין לאכלם אף לאחר השבת קודם שיעשר, אבל אם לא ייחדם לשבת אינם נאסרים אלא בשבת עצמה. ורבי יהושע סובר שאפילו היה אוכל באשכול וקדש היום

– לא יגמור אף במוצ"ש אלא יעשר תחילה. (ויש גרסה הפוכה; רבי יהושע אומר יגמור ור"א אומר לא יגמור. ואין כן שיטת תלמודנו בסוגיא. עמהרש"א, כס"מ ורדב"ז ומל"מ מעשר ה, כב).

א. הרמב"ם (מעשר ה, כ-כג) פסק שאם ייחד פירות לשבת, לא יאכלם אף בחול עד שיעשר. ואולם היה אוכל באשכול וחשכה עליו ליל שבת, אם הניחו לאחר שבת – הרי זה גומרו. וכמה פירושים נאמרו בשיטתו; –

לדעת הרדב"ז החילוק הוא אם יוחדו הפירות לשבת אם לאו [ואין חילוק אם התחיל באכילה קודם השבת אם לא התחיל].

ויש מפרשים דעת הרמב"ם שאם התחיל לאכול – גומר אכילתו, אך לא בשבת עצמה. ואם לא התחיל וייחד הפירות לשבת – נאסרו הפירות אף בחול (המגיה על המשנה-למלך שם – בתירוץ אהו. וכעיקר סברת החילוק נמצא גם בתורי"ד. וע' גם בחזו"א מעשרות ד, ח).

הסבר נוסף: פירות שנגמרה מלאכתם – שבת קובעתם לגמרי, ופירות שלא נגמרה מלאכתם אסורים בשבת עצמה ומותרים במוצאי שבת (שם – בהסבר השני [ופירש לפי"ז שאין מחלוקת בין רבי יוחנן ורב נחמן. וכבר פירש כן הרשב"א]; תוס' בתירוץ השני; רשב"ם פסחים קה. וע' בחזו"א מעשרות ד, ה-ו). ובשיטת רש"י כתב החזו"ן-איש (מעשרות ד, ד) שאפילו אם ייחד לשבת וגם אוכל בשבת, לדברי רבי יוחנן פטור מלעשר קודם גמר מלאכה. וכן מסקנת ההלכה לרש"י. ויש מי שכתב בדעת רש"י שבשבת עצמה אסור לאכול אפילו קודם גמר מלאכה (עפ"י ים של שלמה. כן כתב בשבט הלוי ח"א מח דלא כמהר"ם שפירא, ע"ש).

ב. מרבנו חננאל משמע שדיון הגמרא אמור גם על פירות שלא הגיעו לעונת המעשרות כגון פגים, ולדעת רב נחמן השבת קובעתם.

עוד משמע מפירוש ר"ח שאין השבת קובעת אלא בצירוף זה שקבע פירות לאכילתו, כגון שאמר מכאן אני אוכל למחר, או כגון שתופס בידו אשכול ואוכל.

החצר קובעת למעשר. לדברי רבי יעקב, אפילו קודם גמר מלאכה, ולדברי רבי יוסי בר' יהודה, וכן סתמה המשנה במעשרות – רק לאחר גמר מלאכה. וכן פסק רבי יוחנן. הלכך המעביר תאנים בחצרו לקצות – בניו ובני ביתו אוכלים מהם עראי ופטורים.

בירושלמי אמרו שהוא עצמו אסור, שהרי גילה בדעתו שמה שיאכל אינו מונח ליקצות (מובא בתוס').

היה אוכל באשכול ונכנס מגנה לחצר – רבי אליעזר אומר: יגמור. ופירש רבי נתן דבריו, יוצא לחוץ וגומר, אבל בחצר אסור. ורבי יהושע אוסר באכילה אפילו חוץ לחצר.

א. הרמב"ם (מעשר ד, יז) פסק שלא יגמור אפילו חוץ לחצר.

ב. יש אומרים שאין חצר קובעת מהתורה אלא מדרבנן. ויש אומרים מדאורייתא (ע' במאירי כאן; רש"י ותוס' ברכות לה: וב"מ פח. שו"ת הרשב"א ח"א תצב – מחלוקת רבי ינאי ורבי יוחנן. ומבואר בתוס' בב"מ שחצר שאינה משתמרת, לדברי הכל אינה קובעת אלא מדרבנן, ובזו אמר רבי אליעזר יגמור. ובתוס' הרי"ד כאן נקט אף לדעת רבי יוחנן שחצר אינה קובעת אלא מדרבנן. וע"ע ש"ך יו"ד שלא ס"ק קיב, נקה"כ ובהגר"א שלא).

התרומה קובעת. לדברי רבי אליעזר – אפילו קודם גמר מלאכה, הלכך פירות שתרמם עד שלא נגמרה מלאכתם ר"א אוסר לאכול מהם עראי. וחכמים מתירים. וכן פסק רבי יוחנן שאין התרומה קובעת אלא לאחר גמר מלאכה.

המקח קובע. גם בזה נחלקו תנאים אם אף קודם גמר מלאכה או רק אחר כך. וכן דעת רבי יהודה [וכן שתמה המשנה במקום אחד], וכן פסק רבי יוחנן.

עוד מבואר בסוגיא שאם ייחד פירות לסעודתו, כגון שנטלם והניחם לפניו. ואפילו פירות שלא נגמרה מלאכתם אם ייחדם ואמר 'מכאן אני אוכל למחר' – קבעו עליו ואסור באכילה. אבל לדעת רבי אליעזר כל דבר שראוי לאחר אכילתו להחזיר את המותר לשאר הפירות, וכל שכן כאן שמוחזרים ועומדים הם – לא קבע. ואם אין יכול להחזיר, כגון אדם טמא שנטל זיתים מהמעטן הטהור – קבע.

א. מדובר שייחד יותר מפרי אחד. ושמה אין די בשנים אלא צריך שיעור חשוב (ע' חזו"א מעשרות ד, יא). והמאירי כתב שמדובר בנתכוין לאכילת קבע.

ב. כתב המאירי שאין די במחשבה או במעשה המוכיח אלא דיבורו הוא הקובע, שכיון שלא נסתפק במחשבה או במעשה אלא הזכיר עליהם בדיבורו של 'אכילה' – החשיבם בדיבורו לקבעם. ובחזון איש (מעשרות ד ס"ק י"א טז) נקט שאף אם ייחד במחשבה מוחלטת לסעודתו שלאחר זמן [ולא לאכלם מיידית, וגם לא בהכנה שאינה מוחלטת כגון 'אם ארצה אוכל'] – אכילת קבע היא לחכמים.

והלכה כחכמים (עפ"י ים של שלמה. וע' צ"ח שנקט כן בדעת הרמב"ם, שסמך על מה שרמז בהלכות יו"ט).

א. כנזכר, ראיית פני הבית קובעת. ודוקא בדבר שנגמרה מלאכתו [וכנ"ל בחצר – לדעת רוב התנאים ולרבי יוחנן]. ואינו נקבע אלא בכניסתו דרך השערים, הלכך אם נכנסה תבואה לבית במוץ שלה ורק אח"כ נגמרה מלאכתה – אוכל אכילת עראי ללא מעשר (עפ"י רש"י). ויש מתירים אף באכילת קבע, כי לעולם לא יבואו הפירות לידי חיוב (עפ"י רבנו אפרים, רשב"א). ודברים שהדרך לגמור מלאכתם בתוך הבית, כמו פיקוס קישואין ודלועין – חייבים משייפסקו בבית (עפ"י תוס' ב"מ פח).

ויש סוברים שאפילו חטים ושעורים, אם יימרחו בתוך הבית – חייבים (עפ"י רמב"ם רמב"ן ריטב"א ור"ן. וכן פסק להחמיר בחזון איש (מעשרות ג), אך צידד לחוש לשיטה החולקת ולכך אפשר שאין להפריש מהם על פירות שראו פני הבית לאחר מירוח).

ב. משמע קצת בסוגיא שאין כל הדברים שוים, ויתכן שחלקם קובעים קודם גמר מלאכה וחלקם רק אחר גמר מלאכה. ואילו בירושלמי משמע שכולם שוים (ע' חזון איש מעשרות ג, יג).

ג. הרמב"ם (מעשר ג, ג) פסק כרבי יוחנן שאין כל הדברים הנ"ל קובעים אלא בדבר שנגמרה מלאכתו. ואולם הרשב"ם (בפסחים קה.) נקט בסתם כדברי רב נחמן, שהשבת קובעת גם בדבר שלא נגמרה מלאכתו.

ד. כל הדברים הללו שקובעים למעשר, אינם קובעים אלא מדרבנן, מלבד חצר שנחלקו הדעות אם מדאורייתא כנ"ל, וכן הבית קובע מהתורה (ע' רמב"ם מעשר ג, ד; תוס' ר"ד).

ה. ישנם דברים נוספים שקובעים למעשר, כגון ספיתה במלח, שליקה וכד'. והם קובעים אף בדבר שלא נגמרה מלאכתו כי הם עצמם נחשבים 'גמר מלאכה' לאותם פירות, ששוב אינם נגררים אחר שאר הפרי (ע' חזון איש מעשרות ד, יא).

פרק חמישי; דפים לה – לו

- עג. א. פירות השטוחים על הגג, וגשמים ממשמשים ובאים – האם מותר להורידם הביתה בשבת וביום טוב?
ב. האם מותר לכסות פירות, כדי יין ושמן ולבנים, על ידי כלים – להגנה מפני הדלף?
ג. האם נותנים כלי תחת הדלף בשבת?
ד. האם מותר לטלטל רחיים בשבת מפני הגשמים הדולפים, שלא יתמוססו מהם?
ה. גרף של רעי ועביט של מי רגלים, האם מותר להוציאם ולהחזירם? ומה דין טלטול הטינוף בעצמו?
א. משילים פירות (המותרים בטלטול. ריא"ז) דרך ארובה ביום טוב מפני הגשמים הממשמשים, מפני הפסד הפירות. אבל לא בשבת – משום טירחה.
[מבואר במסקנת הגמרא להלן (לו.), שלבית שמאי אסור ליטול הפירות ביום טוב מהגג שלא לצורך אכילה].
אמר רב נחמן: לא שנו אלא באותו הגג אבל מגג לגג לא (כגון שאין בגג זה ארובה ורוצה להשילם מארובה שבגג הסמוך. רי"ד). ותניא נמי הכי. ואפילו בשגגותיהם שוים ואין שם טורח עליה וירידה (ובירושלמי מתיר בגגות שוים. מובא ברי"ד).
ועוד שנו בברייתא: לא ישלשלם בחבל בחלונות ולא יורידם בסולמות (על כתפו, קופה קופה. רי"ד). לא התירו אלא להשליך בארובה לדירתו שאין שם טרחה של הגבהה והשלכה.
נראה שאם חפץ באכילת הפירות, רשאי להורידם דרך חלונות וסולמות. לא דנו בסוגיא אלא כשאינו צריך להם וטורח רק בשביל הצלתם (עפ"י הדושים ובאורים, ע"ש).
עד כמה התירו להשיל? רבי זירא אמר רבי אסי (אמר רבי יוחנן): עד ארבע וחמש קופות. ושאלו על כך, שמא לא התירו אלא בפחות או שמא התירו אף ביותר משום הפסד. וכן נסתפקו האם התירו לגמור את האוצר, או צריך לשייר מעט, פן יבוא להשוות גומות. תיקו.
הרי"ף השמיט אותם הספקות. והרו"ה כתב שיש לנקוט להלכה להשוות כל דיני השלת פירות לפינוי קופות בשבת, ואין התר אלא עד ארבע וחמש קופות, וצריך לשייר מעט. ואולם הסכמת הפוסקים (עפ"י הרי"ף הרמב"ם והשו"ע שהשמיטו) שנוקטים לקולא בבעיות הלכך מותר לפנות כמות מרובה ועד הרצפה. (עפ"י מהרש"ל; מג"א וא"ר ומשנ"ב תקכא).

דיני פינוי קופות תבואה או תבן – נתבאר בשבת קכו-קכז.

- ב. מכסים פירות בכלים מפני הדלף, וכן כדי יין וכדי שמן [אעפ"י שאין הפסדם מרובה אם ימתין עד שתחשך] – ביום טוב ובשבת (כן הסיק הרא"ש, דלא כמשמעות לשון רש"י).
אבנים המסודרות לבנין שאסורות בטלטול לרבי יהודה, וכן כדי יין ושמן [או פירות] של טבל; לעולא – מותר לכסותם. לרבי יצחק – אסור, שסובר אין כלי ניטל אלא לצורך דבר הניטל.
להלכה, כלי ניטל לצורך דבר שאינו ניטל (ע' בפרטות בשבת מג).

דיני טלטול בכורות דבורים – בשבת מג.

- ג. תנן, נותנים כלי תחת הדלף בשבת. ולרבי יצחק העמידו בגמרא בדלף הראוי (– צלול, שאפשר להשקותו לבהמה), אבל אם אינו ראוי – אסור לטלטל כלי לצורך דבר שאינו ניטל.